

Stockholm, 2021-09-30

RFSU:s remissyttrande över SOU 2021:43 Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar, Ju2021/02201

Om RFSU

Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU, är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell medlemsorganisation. Genom kunskap, engagemang och påverkan bidrar RFSU till en värld där alla människor är fria att bestämma över och njuta av sin kropp och sin sexualitet. Vi arbetar lokalt, nationellt och internationellt för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, det vill säga varje människas lika möjligheter, rättigheter och förutsättningar till en trygg och tillfredsställande sexualitet och att utan tvång, våld eller diskriminering kunna bestämma över sin egen kropp.

Utgångspunkter för utredningen

Utredningen har¹ haft följande direktiv

- analysera om samlagsbegreppet i 6 kap. brottsbalken behöver förändras,
- analysera och se över principerna för och bestämmelserna som rör straffansvaret för sexualbrott på distans samt för utnyttjande av barn för sexuell posering,
- se över bestämmelsen om sexuellt ofredande och överväga om ett grovt brott bör införas,
- se över straffskalorna för sexualbrotten i 6 kap. och lämna förslag på de förändringar som kan behövas för att dessa i tillräcklig mån ska spegla brottets allvar,
- föreslå förändringar i straffskalan för köp av sexuell tjänst som innebär att minimistraftet höjs från böter till fängelse, och
- utreda vissa frågor om spårsäkring efter sexualbrott.

Samlagsbegreppet

Begreppet samlag i brottsbalken avser endast vaginala samlag. Anala och orala samlag anses vid tillämpningen av våldtäktsbestämmelsen utgöra ”annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag”. RFSU tillstyrker utredningens förslag om att ändra dagens samlagsbegrepp så att det inte längre utgår från en heterosexuell norm utan blir mer könsneutralt i de paragrafer detta begrepp används.

Distansbrotten

Med distansbrott avser utredningen sexualbrott som begås utan att gärningsmannen och offret befinner sig på samma plats. Som utredningen konstaterar är det tydligt att lagstiftningen inte hängt med i teknikutvecklingen och inte heller den domstolspraxis som finns kring brott som begåtts digitalt i realtid är tillräcklig. Utifrån detta har utredningen formulerat följande principer för att reglera denna typ av brottslighet:

- För straffansvar bör det inte ha någon betydelse vem som utför den sexuella handlingen.
- Det bör vara graden av kränkning som avgör rubriceringen.
- Det bör inte krävas närvaro i realtid.
- Brottsens fullbordan vid distansbrotten bör inte förutsätta att övergreppet dokumenterats.

---

¹ Efter tilläggsdirektiv Ju 2020:02.

Straffansvar ska därför förutsätta att gärningsmannen genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmått offret till den sexuella handlingen. Bedömningen av om handlandet varit otillbörligt ska göras utifrån en helhetsbedömning som utgår från syftet med gärningsmannens agerande och om handlandet går utöver vad som är acceptabelt. Om gärningsmannen är vuxen och offret är ett barn eller en person med nedsatt förmåga att värja sig mot påtryckningar kan relativt begränsade påtryckningar anses vara otillbörliga.

Utredningen föreslår sålunda att ett tillägg görs i straffbestämmelserna om våldtäkt, sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn med innebörd att sådant straffansvar ska gälla även den som i annat fall genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår en person som inte deltar frivilligt, eller ett barn under 15 år, att företa eller tåla en sådan handling. Det föreslagna tillägget träffar också sexuellt utnyttjande av barn, oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp.

RFSU tillstyrker dessa förändringar.

Utnyttjande av barn för sexuell posering

Utredningens uppdrag har i denna del varit att ta ställning till vilka principer som bör gälla för brottet och om straffbestämmelsen behöver ändras. Utredningen finner att straffbestämmelsen i stort är ändamålsenlig. Dock har straffbestämmelsen inte bedömts vara tillämplig om barnet varit passivt och alltså inte kan anses ha utfört eller medverkat i poseringen, vilket är en brist. Utredningen föreslår därför att även den som försatt barnet i, eller utnyttjar att barnet befinner sig i, en situation som innebär sexuell posering, ska dömas för utnyttjande av barn för sexuell posering. Genom detta tillägg inkluderas även ageranden där barnet av någon anledning varit helt passivt och försatts i den sexuella poseringen av gärningsmannen eller någon annan.

RFSU tillstyrker dessa förändringar.

Sexuellt ofredande

Utredningens uppdrag i den här delen har varit att analysera tillämpningsområdet för sexuellt ofredande och bedöma om straffbestämmelsen är ändamålsenligt utformad. Utredningen har också haft att ta ställning till frågan om smygfotoografering på visst avstånd ska kriminaliseras. Utöver detta har utredningen också haft att överväga om en särskild straffskala för grovt sexuellt ofredande bör införas.

Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande tar sikte på handlingar som till sin art är mindre kvalificerade än de som bedöms som sexuella handlingar och rymmer därmed ett stort antal handlingar. Utredningen anser att bestämmelsen i allt väsentligt är ändamålsenlig. I syfte att tydliggöra att barn åtnjuter ett särskilt skydd mot sexuella kränkningar föreslår utredningen dock att samtliga sexuella ofredanden som riktas mot barn under 15 år regleras i en särskild straffbestämmelse som ska benämnas sexuellt ofredande mot barn och där böter inte ska ingå i straffskalan.

Mot bakgrund av förekomsten av straffbestämmelserna om kränkande fotoografering, olaga integritetsintrång, barnpornografibrott och ofredande samt att det inte föreligger något generellt förbud mot att fota människor utan deras samtycke, anser utredningen inte att finns förutsättningar att utvidga tillämpningsområdet för sexuellt ofredande till smygfotoografering.

RFSU har inget att erinra i denna del.

Översyn av straffskalorna för sexualbrotten

Skälet för en översyn av straffskalorna för sexualbrotten har enligt direktiven varit att det har skett förändringar av straffskalorna för andra brott, bl.a. de allvarliga våldsbrotten. En översyn behöver därför göras i syfte att säkerställa att straffsystemet uppfyller kraven på ekvivalens och proportionalitet. Ett ytterligare skäl hänger samman med samhällets förändrade och skärpta syn på sexualbrotten som kommer till uttryck i den allmänna debatten och genom riksdagens tillkännagivanden.

Utredningen finner att den skärpta synen på sexualbrott i allt väsentligt fått ett genomslag i lagstiftningen samt att det därför inte finns anledning att allmänt skärpa straffen för sexualbrotten. Dock har utredningen lämnat förslag på ett nytt grovt brott för sexuellt ofredande samt följande straffskärpningar i enlighet med riksdagens tillkännagivanden till regeringen:

- Minimistraffet för våldtäkt höjs från fängelse i två år till fängelse i tre år medan minimistraffet för våldtäkt som är mindre grov höjs från fängelseminimum till fängelse i sex månader.
- Minimistraffet för sexuellt övergrepp höjs från fängelseminimum till fängelse i sex månader och en särskild straffskala – fängelse i högst ett år – införs för sexuellt övergrepp som är mindre grovt.
- Minimistraffet för grovt sexuellt övergrepp höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år.
- Minimistraffet för våldtäkt mot barn höjs från fängelse i två år till fängelse i tre år.
- Minimistraffet för sexuellt övergrepp mot barn höjs från fängelseminimum till fängelse i sex månader och en särskild straffskala – fängelse i högst ett år – införs för sexuellt övergrepp mot barn som är mindre grovt.
- Minimistraffet för grovt sexuellt övergrepp mot barn höjs från fängelse i ett år till fängelse i ett år och sex månader.
- Böter utmönstras ur straffskalan för utnyttjande av barn för sexuell posering.
- Böter utmönstras ur straffskalan för köp av sexuell tjänst.
- Minimistraffet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling höjs från fängelseminimum till fängelse sex månader och en särskild straffskala – fängelse i högst ett år – införs för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, mindre grovt brott.
- Samtliga fall av sexuella ofredanden mot barn under 15 år ska bedömas som sexuellt ofredande mot barn och straffskalan ska vara fängelse i högst två år. För grovt sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande mot barn införs en särskild straffskala på fängelse i lägst sex månader och högst tre år.

Den mesta kriminologiska forskning som finns tyder på att högre straff inte leder till att fler avhåller sig från att begå brott. Samtidigt kan långa straff vara nödvändiga för att inkapacitera personer som på olika sätt är farliga för sin omgivning och straffen bör spegla samhällets syn på hur allvarliga brotten är. Man ska dock ha med sig att allt för höga och begränsade straffskalor också ger domstolarna ett mindre handlingsutrymme vilket riskerar leda till att bevisvärderingen blir hårdare och att personer som tidigare till exempel skulle dömts till böter, om detta försvinner ur straffskalan, i vissa fall istället riskerar frias.

RFSU anser att det är viktigt att regeringen utöver att höja straffen för fler sexualbrott också gör ordentliga satsningar på sexualupplysning, förebyggande arbete och återanpassning för de sexualbrottsförbrytare som avtjänat sina straff.

Spårsäkring efter sexualbrott

På begäran av Polismyndigheten är läkare inom den offentliga hälso och sjukvården skyldiga enligt 6 kap. 9 § patientsäkerhetslagen att utföra spårsäkring efter sexualbrott. Dock saknas det en skyldighet för hälso och sjukvården att utföra spårsäkring utan en sådan begäran, t.ex. när en person på egen hand söker vård efter ett sexuellt övergrepp. Det saknas också reglering av hur lång tid spårsäkringsatser ska sparas. Med anledning av detta föreslår utredningen att en ny lag om hälso- och sjukvårdens spårsäkring efter sexualbrott ska införas.

Enligt utredningens förslag ska regionerna ansvara för att erbjuda sexualbrottsoffer spårsäkring när den inte utförs på begäran av Polismyndigheten enligt 6 kap. 9 § patientsäkerhetslagen. Regionen ska också ha en skyldighet att spara proverna och fynden från en spårsäkring i två år, i enlighet med rekommendationen i Nationellt centrum för kvinnofrids handbok om hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp, om de inte dessförinnan lämnats ut till Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet. Skyldigheten hindrar emellertid inte hälso- och sjukvården från att spara spårsäkringsatserna under längre tid. Inspektionen för vård och omsorg ska vara ansvarig tillsynsmyndighet vid spårsäkringen. Tillsynen över personuppgiftsbehandlingen ska utövas av Integritetsskyddsmyndigheten.

RFSU har inget att erinra i denna del.

Sammanfattning av RFSU:s synpunkter på förslaget

RFSU tillstyrker samtliga föreslagna förändringar men vill tillägga följande.

RFSU vill särskilt trycka på att det är viktigt att ändra dagens samlagsbegrepp så att det inte längre utgår från en heterosexuell norm utan blir mer könsneutralt i de paragrafer detta begrepp används.

RFSU anser att det är viktigt att straffskalorna speglar hur allvarliga brotten är samtidigt som de måste utformas på ett sätt som inte riskerar leda till att högre beviskrav gör att personer som idag skulle dömts istället frias.

De ändringar som utredningen föreslår i 6 kap. kommer medföra kraftigt ökade kostnader för Kriminalvården vilka inte kommer att täckas av befintliga anslag. Med begränsade resurser anser RFSU att det också är viktigt att stärka den universella preventionen och göra ordentliga satsningar på främjande och förebyggande insatser såsom sexualupplysning i och utanför skolan, öka kunskapen om aktivt åskådarskap, arbeta för att inkludera fler män i jämställdhetsarbetet med hjälp av icke-stereotypifierande maskulinitetsperspektiv och återanpassning för de sexualbrottsförbrytare som avtjänat sina straff.

Stockholm datum som ovan

A handwritten signature in black ink, which appears to read 'Hans Linde', is written over a horizontal line.

Hans Linde
Förbundsordförande RFSU